

Sygn. akt IV CSK 568/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 12 marca 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Karol Weitz (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Anna Owczarek

SSN Agnieszka Piotrowska

w sprawie z powództwa M. P.

przeciwko B. Spółce Akcyjnej w W.

z udziałem interwenienta ubocznego po stronie pozwanej – D. Ł.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 12 marca 2020 r.,

skargi kasacyjnej strony pozwanej

od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)

z dnia 26 kwietnia 2018 r., sygn. akt I ACa (...),

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu w (...) do ponownego rozpoznania i
rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Powódka M. P. Ł. domagała się zasądzenia od Banku B. Spółki Akcyjnej z siedzibą w W. (dalej jako: „B.”) zasądzenia kwoty 75 001 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 8 marca 2016 r. do dnia zapłaty z powodu dokonania w dniu 13 sierpnia 2015 r. przez B. samodzielnie, bez jej wiedzy i zgody transakcji płatniczej polegającej na (zwrotnym) przelewie kwoty 750 000 zł na konto stanowiące rachunek D. Ł. prowadzącego działalność gospodarczą pod firmą Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej M. Przychodnia Stomatologiczno-Implantologiczna w G. (dalej jako: „M.”). Po stronie pozwanej interwencję uboczną zgłosił D. Ł..

Wyrokiem z dnia 29 marca 2017 r. Sąd Okręgowy w G. oddalił powództwo.

Sąd Okręgowy ustalił, że powódka i interwenient uboczny od dnia 4 kwietnia 1999 r. pozostawali w związku małżeńskim, w którym panował ustrój wspólności majątkowej. Interwenient uboczny od 2004 r. prowadzi działalność gospodarczą pod firmą M.. Powódka współpracowała z nim w ramach tej działalności, jednak od 2014 r. prowadzi własną działalność gospodarczą.

D. Ł. zawarł z B. Spółką Akcyjną (dalej jako: „B.”) w dniu 21 września 2001 r. umowę rachunku bankowego (dalej jako: „umowa z dnia 21 września 2001 r.”). W dniu 8 lutego 2005 r. zawarł z B. umowę o korzystanie z systemów bankowości telefonicznej i internetowej (dalej jako: „umowa z dnia 8 lutego 2005 r.”). W dniu 28 maja 2007 r. D. Ł., jako prowadzący działalność gospodarczą pod firmą M., zawarł z B. - przez jego Oddział Operacyjny w G. przy ulicy B. - kolejną umowę rachunku bankowego, o korzystanie z systemu bankowości telefonicznej i internetowej, o kartę płatniczą oraz o zawieraniu transakcji wymiany walutowej (dalej jako: „umowa z dnia 28 maja 2007 r.”). Z dniem podpisania umowy z dnia 28 maja 2007 r. rozwiązaniu uległy umowy z dnia 21 września 2001 r. i z dnia 8 lutego 2005 r. W ramach umowy z dnia 28 maja 2007 r. B. prowadził dla D. Ł. rachunek bieżący w PLN, otwarty na czas nieoznaczony.

Regulamin otwierania i prowadzenia przez B. rachunków bankowych dla klientów instytucjonalnych (dalej jako „Regulamin”) stanowił, że pełnomocnictwo udzielone bez ograniczeń to takie pełnomocnictwo, w ramach którego pełnomocnik

ma prawo do działania w takim samym zakresie jak posiadacz rachunku (§ 16 ust. 1 pkt 1), że dla skuteczności pełnomocnictwa trzeba podać dane pełnomocnika (nazwisko i imię oraz numer dokumentu stwierdzającego tożsamość, a w odniesieniu do rezydentów - PESEL), określić zakres pełnomocnictwa, a pełnomocnik musi złożyć podpis na karcie wzorów podpisów (§ 18), oraz że pełnomocnictwo złożone w oddziale uważa się za ważne do chwili jego pisemnego odwołania, wygaśnięcia z mocy prawa lub upływu terminu, na jaki zostało udzielone (§ 20 ust. 1).

Pozwany dysponuje dokumentem bez daty, z logo B., zatytułowanym „karta wzorów podpisów” osób upoważnionych do dysponowania wszystkimi rachunkami z podpisem D. Ł. jako osoby udzielającej pełnomocnictwa, mającym stanowić załącznik do umowy z dnia 28 maja 2007 r. W tabeli numer II tej karty D. Ł. udzielił M. P. Ł. pełnomocnictwa do dysponowania środkami pieniężnymi na rachunkach bankowych. W rubryce: „zakres i data udzielonego pełnomocnictwa (bez ograniczeń/rodzajowe**) Sposób reprezentacji***)” wpisano „bez ograniczeń”. Kolejne rubryki zatytułowane „wzór podpisu”, potwierdzenie tożsamości oraz wzór podpisu” i „data odwołania pełnomocnictwa” pozostały niewypełnione.

Powódka i interwenient uboczny w dniu 11 września 2013 r. zawarli z B. - przez jego Oddział Operacyjny w G. przy ulicy B. - umowę ramową o prowadzenie rachunków bankowych, o debetową kartę płatniczą oraz o korzystanie z systemów bankowości telefonicznej i internetowej (dalej jako: „umowa z dnia 11 września 2013 r.”). Na podstawie tej umowy B. otworzył im konto osobiste, które było rachunkiem wspólnym małżonków. Umowa z dnia 11 września 2013 r. stanowiła, że podpis na niej złożony stanowi jednocześnie wzór podpisu posiadacza. B. zobowiązał się do wykonywania tylko autoryzowanych dyspozycji/zleceń/wypłat, tj. podpisanych zgodnie z ze złożonym wzorem podpisu, z zastrzeżeniem jedynie dyspozycji/zleceń/wypłat składanych w ramach alternatywnych kanałów dystrybucji lub transakcji realizowanych przy użyciu karty.

Następnie w dniu 1 kwietnia 2014 r. D. Ł. jako prowadzący działalność gospodarczą pod firmą M. zawarł z B.- przez jego Oddział Operacyjny w G. przy ulicy B. umowę ramową, na podstawie której B. prowadził na jego rzecz rachunek rozliczeniowy w PLN (dalej jako: „umowa z dnia 1 kwietnia 2014 r.”). Z dniem

podpisania umowy z dnia 1 kwietnia 2014 r. rozwiązaniu uległa umowa z dnia 28 maja 2007 r. (§ 15 ust. 4 umowy z dnia 1 kwietnia 2014 r.). Regulamin otwierania i prowadzenia przez B. rachunków bankowych dla klientów instytucjonalnych (dalej jako „Regulamin II”) przewidywał, że do dysponowania rachunkiem uprawniony był posiadacz rachunku i pełnomocnicy w granicach udzielonych im pełnomocnictw (§ 14). Wykaz osób uprawnionych do dysponowania rachunkiem i wzory ich podpisów, z wyjątkiem osób posiadających pełnomocnictwo szczególne, określała karta wzorów podpisów. Regulamin II stanowił, że karta wzorów podpisów może być złożona do wszystkich rachunków prowadzonych i otwartych w przyszłości w oddziale na rzecz posiadacza rachunku lub rachunków wyraźnie wskazanych przez posiadacza (§ 15 ust. 1, 2 i 3), że pełnomocnictwo mogło być udzielone jako pełnomocnictwo stałe, w tym bez ograniczeń, co oznaczało, że w jego ramach pełnomocnik miał prawo do działania w takim samym zakresie jak posiadacz rachunku, lub jako pełnomocnictwo rodzajowe. Pełnomocnictwo mogło być też pełnomocnictwem szczególnym. Podpisy osób reprezentujących posiadacza rachunku złożone na pełnomocnictwie musiały być poświadczone przez pracownika B. lub notariusza (§ 15 ust. 4 i § 16). Skuteczność pełnomocnictwa zależała od podania danych pełnomocnika (imienia i nazwiska oraz numeru dokumentu stwierdzającego tożsamość, adresu zamieszkania, obywatelstwa i numeru PESEL), wskazania zakresu pełnomocnictwa, a w wypadku pełnomocnictwa stałego bez ograniczeń - złożenia podpisu przez pełnomocnika na karcie wzorów podpisów (§ 18). Pełnomocnictwo złożone w oddziale uważało się za ważne do chwili jego pisemnego odwołania, wygaśnięcia z mocy prawa lub upływu terminu, na jaki zostało udzielone. Złożenie przez posiadacza rachunku odwołanie pełnomocnictwa do dysponowania rachunkiem było skuteczne wobec B. od chwili wpływu do oddziału (§ 20 ust. 1 i 2 Regulaminu II).

Załącznik do umowy z dnia 1 kwietnia 2014 r. stanowiła przyjęta w tym samym dniu karta wzorów podpisów osób upoważnionych do dysponowania w imieniu posiadacza/współposiadaczy rachunku, w której jako jednoosobowy reprezentant do wszystkich rachunków został wymieniony D. Ł.. Na karcie został złożony wzór podpisu przez D. Ł., potwierdzony przez pracownika B.. Na karcie umieszczono także wzór stempla firmowego, co do którego D. Ł. zadeklarował, że

będzie posługiwał się nim w kontaktach z B.. Na karcie nie ma żadnej innej informacji o pełnomocniku do rachunku. D. Ł. nie chciał ustanowić żadnego pełnomocnika do założonego rachunku. O jego założeniu poinformował powódkę.

W 2015 r. B. połączył się z B. Spółką Akcyjną przez przeniesienie całego majątku B. na spółkę przejmującą – B. Spółkę Akcyjną. Po połączeniu banków firma spółki przejmującej została zmieniona na B. Spółki Akcyjnej. Pod tą firmą działa B..

Powódka i interwenient uboczny byli zgodnym małżeństwem do maja 2015 r. Wtedy rozstali się. D. Ł., wyprowadzając się z domu, oświadczył żonie, że odwoła przysługujące jej upoważnienia i możliwość reprezentacji go przed bankami i Narodowym Funduszem Zdrowia. Odtąd małżonkowie nie mieszkali ze sobą razem, nie prowadzili wspólnie gospodarstwa domowego i byli skonfliktowani. D. Ł. na przełomie lipca i sierpnia 2015 r. bez konsultacji z powódką wypłacił z rachunku wspólnego małżonków środki w wysokości 3 500 000 zł. Powódka we wrześniu 2015 r. zabrała sprzęt medyczny, narzędzia ortodontyczne, chirurgiczne i stomatologiczne oraz materiały stomatologiczne i sprzęt biurowy znajdujący się w przychodniach, które prowadzi D. Ł..

W dniu 5 sierpnia 2015 r. powódka zawarła z B. - przez jego oddział w G. przy ulicy G. - umowę o prowadzenie rachunku bankowego, karty płatniczej oraz systemów bankowości telefonicznej i internetowej, w ramach której otwarto dla powódki konto osobiste (dalej jako: „umowa z dnia 5 sierpnia 2015 r.”). W tym samym dniu powódka zasilila swój rachunek przelewając na niego środki pieniężne w wysokości 900 000 zł z rachunku firmowego należącego do D. Ł. jako prowadzącego działalność gospodarczą pod firmą M.. Dokonał tego bez zgody i wiedzy D. Ł.. Obsługujący powódkę pracownik B. był przekonany, że systemie informatycznym powódka figurowała w charakterze pełnomocnika do tego rachunku i dlatego wykonał przelew między rachunkami zgodnie z dyspozycją powódki.

Kwota 900 000 zł została w dniu 5 sierpnia 2015 r. zaksięgowana na rachunku powódki. W celu autoryzacji przelewu nadzorujący nie sprawdził karty z wzorami podpisów przypisanej do konta prowadzonego na podstawie umowy z dnia 1 kwietnia 2014 r. Przez system informatyczny otrzymał jedynie skan z wzorem podpisu powódki. Powódka była oznaczona w systemie informatycznym

B. jako pełnomocnik do rachunku firmowego M., a wzór jej podpisu był w systemie informatycznym z uwagi na istnienie wspólnego rachunku osobistego małżonków. Po potwierdzeniu przelewu na swój rachunek osobisty powódka tego samego dnia wypłaciła w gotówce 150 000 zł z tego rachunku.

W dniu 6 sierpnia 2015 r. D. Ł. zorientował się, że z rachunku, który był prowadzony na podstawie umowy z dnia 1 kwietnia 2014 r., przelano kwotę 900 000 zł. Była to kwota wypracowana przez firmę M. w okresie lipiec-sierpień 2015 r. D. Ł. z przedmiotowego rachunku opłacał podatki, składki na ubezpieczenie społeczne i wynagrodzenie dla pracowników. Po przelaniu przez powódkę kwoty 900 000 zł na rachunku pozostało 250 000 zł. Pismem z dnia 6 sierpnia 2015 r. D. Ł. poinformował B., że z jego rachunku zniknęło 900 000 zł, zaznaczając, iż M. P. Ł. nie miała prawidłowego pełnomocnictwa do wydawania dyspozycji przelewów z rachunku prowadzonego na podstawie umowy z dnia 1 kwietnia 2014 r. Wezwał BNP do niezwłocznego zwrotu 900 000 zł.

BNP, po ustaleniu, że aktualna karta wzorów podpisów nie dawała powódce możliwości wykonania wskazanego przelewu z rachunku firmowego D. Ł. , zablokował pozostałą na rachunku osobistym powódki kwotę 750 000 zł i odmówił jej wypłaty powódce. W dniu 13 sierpnia 2015 r. BNP dokonał korekty przelewu - strono - w kwocie 750 000 zł na rachunek firmowy D. Ł. , wskazując w tytule, że jest to „zwrot błędnie wykonanego przelewu w dniu 05-08/2015”. Reklamację powódki, która domagał się przywrócenia na swoim rachunku osobistym kwoty 750 000 zł, B. załatwił negatywnie.

Prawomocnym wyrokiem z dnia 10 listopada 2016 r. Sąd Rejonowy w G. ustanowił w związku małżeńskim D. Ł. i M. P. Ł. rozdzielną majątkową z dnia 9 maja 2015 r.

Sąd Okręgowy stwierdził, że istotne w sprawie był rozstrzygnięcie, czy powódka miała pełnomocnictwo do rachunku bankowego prowadzonego na podstawie umowy z dnia 1 kwietnia 2014 r. i czy na skutek zwrotnego przelewu na ten rachunek z jej rachunku osobistego kwoty 750 000 zł poniosła ona z tego tytułu szkodę. Podkreślił, że rachunek bankowy w świetle art. 725 k.c. pełni dwie funkcje: po pierwsze umożliwia posiadaczowi gromadzenie na nim środków pieniężnych i po drugie umożliwia mu zlecanie rozliczeń. W zakresie pierwszej funkcji widoczne

są cechy właściwe dla depozytu nieprawidłowego, a w zakresie drugiej funkcji - cechy zlecenia.

Według Sądu w okolicznościach sprawy osobą uprawnioną do odszkodowania od B. na podstawie art. 415 w związku z art. 430 k.c. jest D. Ł., gdyż to z jego konta dokonany został przelew w wykonaniu zlecenia nie pochodzącego od posiadacza rachunku. Sąd stwierdził również, że na podstawie pozbawionej daty i obarczonej brakami karty wzorów podpisów załączonej do umowy z dnia 28 maja 2007 r., wskazującej powódkę jako pełnomocnika, oraz karty wzorów podpisów załączonej do umowy z dnia 1 kwietnia 2014 r. w świetle okoliczności sprawy nie da się ustalić jednoznacznie, czy powódka w dniu 5 sierpnia 2015 r. była skutecznie upoważniona do wszystkich rachunków, choć zasadne wydaje się przyjęcie, że zgodnie z wolą D. Ł. nie została ustanowiona pełnomocnikiem. Przypisano jej taką rolę w systemie informatycznym B. na podstawie karty wzorów podpisów załączonej do umowy z dnia 28 maja 2007 r., nie informując o tym D. Ł. i uniemożliwiając mu w ten sposób złożenie oświadczenia o odwołaniu pełnomocnictwa bądź dokonania jego potwierdzenia.

Niemniej w sensie cywilistycznym karta wzorów podpisów załączona do umowy z dnia 28 maja 2007 r. mogła być uznana za skuteczne udzielenie pełnomocnictwa, a wyniki postępowania dowodowego nie wykazały, że zostało ono odwołane. Powołując się na art. 95 § 1 i art. 96 oraz art. 104 zdanie pierwsze w związku z art. 103 § 2 k.c. Sąd Okręgowy uznał, że działanie pełnomocnika w granicach ważnego umocowania, ale wbrew rzeczywistej lub hipotetycznej woli mocodawcy, gdy czynności przynosi mu straty, może powodować, iż dochodzi do nadużycia umocowania, i czynność prawna podjęta w takich warunkach jest sprzeczna z zasadami współżycia społecznego i jako taka nieważna w świetle art. 58 § 2 k.c. W rezultacie Sąd stwierdził, że, nawet gdyby uznać, iż powódka była skutecznie umocowana jako pełnomocnik D. Ł., to przelewając z jego rachunku na swój rachunek kwotę 900 000 zł działała z zamiarem wyrządzenia mu szkody, z przekroczeniem zakresu umocowania i bez jego zgody i z tego powodu jej czynność była nieważna.

Odwołując się do judykatury postrzegającej wpis na rachunku bankowym jako czynność deklaratywną, niekreującą wiarygodności posiadacza rachunku

wobec banku, której istnienie uwarunkowane jest zdarzeniem będącą podstawą wpisu, Sąd wskazał, że, chociaż bank nie może według swojego uznania, bez zgody posiadacza rachunku dysponować znajdującymi się na nim środkami, to jednak w okolicznościach sprawy dokonanie wpisu korygującego przez B. nie było bezprawne. Wynika to z tego, że czynność prawna, będąca podstawą wpisu środków na rachunku powódki, była nieważna. Powodowało to wadliwość wpisu kwoty 900 000 na rachunku powódki i uzasadniało jego „wystornowanie”. Przemawia za tym treść § 28 ust. 9 pkt 4) umowy z dnia 5 sierpnia 2015 r., jak i przepisu art. 46 § 1 ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych (ówcześnie tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r., poz. 873 ze zm., obecnie tekst jedn.: Dz. U. z 2019 r., poz. 659 ze zm., dalej jako: „u.u.p.”).

Odrębnie Sąd Okręgowy przyjął, że powódka nie wykazała, iż działania BNP doprowadziły do wyrządzenia jej szkody. Skoro przebrane w dniu 5 sierpnia 2015 r. środki pieniężne należą do majątku wypracowanego przez małżonków Ł., to są objęte wspólnością majątkową małżeńską. W związku z ustanowieniem rozdzielnosci majątkowej małżeńskiej między powódką a interwenientem ubocznym z dniem 9 maja 2015 r. ich wzajemne roszczenia co do własności środków stanowiących 900 000 zł mogą zostać rozpoznane dopiero w toku podziału majątku wspólnego. Należy przyjąć założenie, że cała suma należy do majątku wspólnego, a o jej faktycznym podziale między powódkę a interwenienta ubocznego zadecyduje sąd w postępowaniu o podział majątku wspólnego.

Sąd ocenił ponadto, że brak spełnienia przesłanki bezprawności działania B. i szkody po stronie powódki przesądza o tym, że powództwo nie zasługiwałoby na uwzględnienie także, gdyby podstawą odpowiedzialności miała być odpowiedzialność deliktowa BNP (art. 415 w związku z art. 430 k.c.). Sąd podzielił także pogląd B., że żądanie powódki stanowi nadużycie prawa podmiotowego (art. 5 k.c.). W razie jego uwzględnienia nastąpiłoby bezpodstawne powiększenie majątku wspólnego powódki i interwenienta ubocznego, ponieważ miałyby to taki skutek, iż majątek ten powiększyłby się nawet o kwotę 750 000 zł, gdyby powódka domagała się zasądzenia całej kwoty, którą zwrotnie przelano na konto interwenienta ubocznego. Jednocześnie interwenient uboczny miałby do B.

roszczenie o zwrot kwoty 900 000 zł. Tymczasem kwota 750 000 zł nadal pozostaje w majątku wspólnym powódki i interwenienta.

Apelację od wyroku z dnia 29 marca 2017 r. złożyła powódka.

Wyrokiem z dnia 26 kwietnia 2018 r. Sąd Apelacyjny w (...) zmienił wyrok z dnia 29 marca 2018 r. w ten sposób, że zasądził od B. na rzecz powódki kwotę 75 001 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 8 marca 2016 r. do dnia zapłaty.

Sąd Apelacyjny, dzieląc ustalenia faktyczne Sądu Okręgowego, przyjął, że powódka dochodziła od B. odpowiedzialności kontraktowej z tytułu nienależytego wykonania przez B. umowy z dnia 5 sierpnia 2015 r. (art. 471 k.c. w związku z art. 46 ust. 1 u.u.p.). Podkreślił, że w okolicznościach sprawy należy odróżnić stosunki zobowiązaniowe między powódką a B., między B. a interwenientem ubocznym oraz między powódką a interwenientem ubocznym w związku z pełnomocnictwem, a także stosunki majątkowe małżeńskie między powódką a interwenientem ubocznym. Podstawą powództwa powódki jest tylko stosunek między nią a B. wynikający z umowy z dnia 5 sierpnia 2015 r. Pozostałe zdarzenia prawne, chociaż oddziałują na siebie, to nie determinują obowiązków stron umowy z dnia 5 sierpnia 2015 r.

Według Sądu Apelacyjnego z art. 725 k.c. wynika domniemanie, że posiadacz rachunku bankowego jest również posiadaczem zdeponowanych na nim środków. Nie są istotne źródła zasilenia tego rachunku, ponieważ z chwilą dokonania ich wpisu na rachunek stają się one środkami posiadacza rachunku. Po dokonaniu wpisu kwoty 900 000 zł na rachunku powódki i wypłacie przez nią kwoty 150 000 zł na rachunku pozostała kwota 750 000 zł. Zgodnie z treścią umowy rachunku bankowego B. miał obowiązek zwrotu tej kwoty na żądanie powódki.

W ocenie Sądu Apelacyjnego powódka na podstawie pełnomocnictwa, które zawarte było w karcie wzorów podpisów załączonej do umowy z dnia 28 maja 2007 r. była pełnomocnikiem interwenienta ubocznego, a jej pełnomocnictwo nie było w żaden sposób ograniczone i nie zostało odwołane. Skoro powódka była pełnomocnikiem interwenienta ubocznego, to w dniu 5 sierpnia 2015 r.

dokonała skutecznie przelewu z jego rachunku objętego umową z dnia 1 kwietnia 2014 r. na swój rachunek objęty umową z dnia 5 sierpnia 2015 r.

Jakkolwiek wpis na rachunku bankowym ma charakter deklaracyjny, jednak do chwili jego sprostowania stanowi materialnoprawną przesłankę rozporządzania przez posiadacza rachunku zgromadzonymi na nim środkami. Sprostowanie wpisu jest dopuszczalne i może odnieść skutek tylko wewnątrz umowy o prowadzenie rachunku, tj. gdyby bank dokonał omyłkowego wpisu wskutek własnych działań. Nie jest to jednak możliwe w sytuacji, w której bank, dokonując wpisu, działa na zlecenie bądź na rzecz osoby trzeciej. W takim wypadku dokonane przez bank „storno” wpisu na rachunku bankowym, tj. czyste działanie techniczne banku, nie może kształtować sytuacji prawnej innych osób, w tym nie może określać wysokości wierzytelności znajdującej się na rachunku bankowym osoby, na której rachunku kwota przelewu została przez bank zaksięgowana. Przyjęcie, że bank może w każdym przypadku, kiedy uzna to za usprawiedliwione, dokonać korekty wpisu na rachunku bankowym, wyposaża go w kompetencję do oceny podstawy materialnej dokonanej dyspozycji przez posiadacza rachunku ze skutkiem dla osoby trzeciej, co wykracza poza ustawowe uprawnienia banku wynikające z art. 725 k.c. i ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Prawo bankowe (ówcześnie jedn. tekst: Dz. U. z 2017 r., poz. 1876 ze zm., obecnie jedn. tekst: Dz. U. z 2019 r., poz. 2357 ze zm.). W sytuacji, w której rachunek osoby trzeciej (tu: powódki), na rzecz której dokonany został rzekomo nieważny przelew, znajdowałby się w innym banku niż bank, z którego dokonano przelewu, „wystornowanie” kwoty przelewu nie byłoby możliwe.

Sąd Apelacyjny przyjął, że w relacji między powódką a B. nie ma znaczenia zarzut, że powódka miała działać wbrew woli interwenienta ubocznego, gdy dokonała przelewu na swój rachunek w dniu 5 sierpnia 2015 r. Zarzut ten odnosi się wyłącznie do relacji między powódką a interwenientem ubocznym i nie uchyla bezprawności działania B. polegającego na dokonaniu zwrotnego przelewu na rachunek D. Ł. bez zlecenia powódki.

W rezultacie Sąd Apelacyjny ocenił, że B., świetle umowy z dnia 5 sierpnia 2015 r., łączącej go z powódką, nie był uprawniony do dokonywania jakichkolwiek korekt zapisu kwoty 750 000 zł na rachunku powódki, a powódce przysługiwało

wobec B. roszczenie o wypłatę tej kwoty. Wskutek zwrotnego przelewu kwoty 750 000 zł na rachunek interwenienta ubocznego dokonanego bez autoryzacji powódki w dniu 13 sierpnia 2015 r. została ona pozbawiona wierzytelności przysługującej jej w stosunku do B., w czym przejawia się jej szkoda.

Sąd Apelacyjny nie podzielił stanowiska Sądu Okręgowego w kwestii nadużycia prawa podmiotowego przez powódkę (art. 5 k.c.). Wskazał, że w sprawie chodzi o to, czy na rachunku powódki w B. w dniu 13 sierpnia 2015 r. znajdowały się środki w kwocie 750 000 zł i czy B. dokonując zwrotnego przelewu działał w granicach umowy łączącej go z powódką. Konsekwencje w zakresie nieusprawiedliwionego przysporzenia na rzecz małżonków nie mają w sprawie znaczenia i z tego względu nie jest możliwa ocena prawna ważności dokonanego przez powódkę, działającą jako pełnomocnik interwenienta ubocznego, przelewu kwoty 900 000 zł na konto powódki. Ewentualny zarzut dotyczący bezpodstawnego przysporzenia przez B. na rzecz małżonków może być oceniany w kontekście innych roszczeń podnoszonych przez osoby uczestniczące w niniejszym procesie.

Skargę kasacyjną od wyroku z dnia 26 kwietnia 2018 r. złożył pozwany B.. Zarzucił naruszenie art. 233 k.p.c. w związku z art. 471, z art. 361 § 2 i z art. 58 § 2, art. 101 § 1, art. 58 § 2, art. 361 § 2, art. 5 i art. 725 i nast. k.c. oraz art. 25 ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (jedn. tekst: Dz. U. z 2019 r., poz. 351 ze zm.). Wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu w (...).

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzucając naruszenie art. 233 k.p.c. w związku z art. 471, z art. 361 § 2 i z art. 58 § 2 k.c. oraz art. 101 § 1 k.c. pozwany zmierzał do wykazania, że powódka nie była umocowana do zlecenia pozwanemu w dniu 5 sierpnia 2015 r. dokonania przelewu kwoty 900 000 zł z rachunku interwenienta ubocznego prowadzonego na podstawie umowy z dnia 1 kwietnia 2014 r. na jej rachunek prowadzony na podstawie umowy z dnia 5 sierpnia 2015 r., wobec czego nie nabyła wobec pozwanego wierzytelności o wypłatę tej kwoty z chwili uznania nią jej rachunku i tym samym dokonanie przez pozwanego w dniu 13 sierpnia 2015 r. zwrotnego przelewu kwoty 750 000 zł na rachunek interwenienta ubocznego nie

mogło wyrządzić jej szkody, gdyż nie stanowiło nienależytego wykonania umowy z dnia 5 sierpnia 2015 r. przez pozwanego.

Z jednej strony judykatura przyjmuje, że wpis dokonany przez bank na rachunku klienta sam w sobie nie jest oświadczenie woli i nie kreuje w sposób samoistny wierzytelności klienta wobec banku w kwocie, na którą opiewa, gdyż o tym, czy taka wierzytelność istnieje oraz w jakiej wysokości, decyduje ocena zdarzenia prawnego będącego podstawą dokonanego wpisu (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 29 grudnia 1994 r., III CZP 162/94, OSNC 1995, nr 4, poz. 51, wyroki Sądu Najwyższego z dnia 9 lipca 2008 r., V CSK 56/08, nie publ., i z dnia 3 grudnia 2008 r., V CSK 230/08, nie publ.). Z drugiej strony wyrażane jest stanowisko, że wpis na rachunku bankowym jest materialnoprawną przesłanką rozporządzenia przez posiadacza środkami pieniężnymi zgromadzonymi na rachunku (por. wyrok z dnia 8 grudnia 2010 r., V CSK 163/10, OSNC-ZD 2011, nr 2, poz. 48).

Wpis na rachunku bankowym w postaci jego obciążenia musi mieć podstawę w postaci zlecenia pochodzącego od uprawnionego podmiotu, którym jest posiadacz rachunku bankowego, będący stroną umowy rachunku bankowego z bankiem, lub osoba przez niego do tego umocowana. Obciążenie rachunku bankowego bez takiego polecenia powoduje, że wpis na rachunku bankowym nie odzwierciedla rzeczywistej wysokości wierzytelności posiadacza wobec banku z tytułu zdeponowanych w banku środków. Jeżeli na skutek realizacji zlecenia przelewu pochodzącego od osoby, która nie była umocowana do dokonania zlecenia, rachunek bankowy posiadacza zostanie - w drodze wpisu - obciążony kwotą przelewu, a kwota ta zostanie zaksięgowana w drodze wpisu na rachunku bankowym innej osoby w tym samym albo innym banku, to po stronie tej innej osoby nie powstanie wierzytelność do banku, w którym prowadzony jest jej rachunek, o wypłatę zaksięgowanej kwoty, ponieważ dokonany wpis nie miał podstawy prawnej. W sytuacji, w której oba rachunki prowadzone są w tym samym banku, bank może dokonać korekty wpisów („storna”) przez obciążenie uprzednio uznanego rachunku przelaną kwotą i zwrotne uznanie tą kwotą rachunku wcześniej obciążonego (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 grudnia 2008 r., V CSK

230/08, nie publ.). W wypadku, gdy rachunki są prowadzone w różnych bankach, zabieg ten wymaga współdziałania obu banków

Odrębną kwestią jest wtedy zagadnienie odpowiedzialności (kontraktowej lub deliktowej) banku, który zrealizował zlecenie przelewu pochodzące od osoby, która nie była uprawniona do dysponowania rachunkiem, wobec posiadacza tego rachunku (por. w tym kontekście wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 lutego 2020 r., IV CSK 561/18, nie publ.).

Od przedstawionej sytuacji należy odróżnić taką, w której zlecenie przelewu z jednego rachunku na inny rachunek w tym samym albo innym banku pochodzi od osoby uprawnionej, ale dokonane zostało bez przyczyny prawnej mającej podstawę w relacjach między posiadaczem, którego rachunek został obciążony (wplacającym), a posiadaczem, którego rachunek został uznany (beneficjentem). Beneficjent uzyskuje wtedy wierzytelność w stosunku do swojego banku o wypłatę środków wpłaconych na jego rachunek i bez jego zlecenia bank nie może zwrócić wplacającemu przekazanych środków. Nie narusza to praw wplacającego w stosunkach z beneficjentem, których realizacja może nastąpić jednak tylko z udziałem beneficjenta, a nie w wyniku starań samego wplacającego oraz jego banku i banku beneficjenta (por. uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 14 czerwca 1962 r., VI KO 23/62, OSNKW 1963, nr 2, poz. 21, i wyroki Sądu Najwyższego z dnia 13 lutego 2004 r., IV CK 40/03, nie publ., z dnia 18 lutego 2004 r., V CK 233/03, nie publ., z dnia 20 stycznia 2005 r., II CK 375/04, nie publ., z dnia 4 października 2007 r., V CSK 255/07, OSNC-ZD 2008, nr C, poz. 79, z dnia 27 października 2016 r., V CSK 48/16, nie publ., z dnia 18 lipca 2019 r., I CSK 334/18, nie publ.).

W okolicznościach sprawy kluczowe znaczenie ma to, czy powódka zlecając w dniu 5 sierpnia 2015 r. przelew kwoty 900 000 zł z rachunku interwenienta ubocznego w B. na swój rachunek w tymże B. była uprawniona do dysponowania – w imieniu interwenienta ubocznego - środkami zaksięgowanymi na jego rachunku. Odpowiedź na tak postawione pytanie - wbrew ocenie Sądu Apelacyjnego – wpada negatywnie. Pomijając nawet okoliczność, że karta wzorów podpisów łączona z umową z dnia 28 maja 2007 r. była obarczona brakami, na które wskazał Sąd Okręgowy, to przyjęcie, że była ona wyrazem umocowania powódki do rachunku

interwenienta ubocznego, który był prowadzony na podstawie tej umowy, nie zmienia tego, iż nie była ona źródłem jej umocowania do rachunku interwenienta ubocznego prowadzonego na podstawie umowy z dnia 1 kwietnia 2014 r. Po pierwsze, mimo sformułowania zawartego na tej karcie o umocowaniu do wszystkich rachunków, należy ją łączyć z konkretną umową, tj. umową z dnia 28 maja 2007 r., a w jej ramach - z rachunkami prowadzonymi na jej podstawie. Po drugie, z chwilą podpisania przez interwenienta ubocznego umowy z dnia 1 kwietnia 2014 r., rozwiązaniu uległa wcześniejsza umowa z dnia 28 maja 2007 r., o czym wprost stanowił § 15 ust. 2 umowy z dnia 1 kwietnia 2014 r. Nie ma podstaw do przyjęcia, aby umocowanie potwierdzone kartą wzorów podpisów, stanowiącą załącznik do umowy z dnia 28 maja 2007 r., miało trwać po jej rozwiązaniu. Jest tak tym bardziej, że do umowy z dnia 1 kwietnia 2014 r. załączona została nowa karta wzorów podpisów. Potwierdza to ponadto porównanie treści § 15 ust. 2 umowy z dnia 1 kwietnia 2014 r. z treścią § 25 ust. 1 i 2 umowy z dnia 28 maja 2007 r. W postanowieniach § 25 ust. 1 i 2 umowy z dnia 28 maja 2007 r. była mowa o rozwiązaniu poprzednich umowy z dnia 21 września 2001 r. i umowy z dnia 8 lutego 2005 r. (ust. 1) i jednocześnie o dalszym stosowaniu - w określonym zakresie - karty wzorów podpisów załączonej do rachunku prowadzonego na podstawie umowy z dnia 21 września 2001 r. Analogicznego zastrzeżenia brak w § 15 ust. 2 umowy z dnia 1 kwietnia 2014 r. w stosunku do karty wzorów podpisów załączonej do umowy z dnia 28 maja 2007 r.

Skoro powódka nie była umocowana do tego, aby w imieniu interwenienta ubocznego w dniu 5 sierpnia 2015 r. zlecić BNP przelew z rachunku interwenienta prowadzonego na podstawie umowy z dnia 1 kwietnia 2014 r., to zlecenie to - wobec braku jego potwierdzenia ze strony interwenienta ubocznego - było nieważne (art. 104 zdanie drugie w związku z art. 103 § 1 k.c.). Fakt (pierwotnie) błędnej oceny przez B. umocowania powódki do dokonania zlecenia przelewu nie wpływa na taką jego ocenę; mógłby mieć jedynie znaczenie w relacji między interwenientem ubocznym a B.. W rezultacie B., dokonując zwrotnego przelewu kwoty 750 000 zł z rachunku powódki na rachunek interwenienta ubocznego, nie naruszył jej praw wynikających z umowy z dnia 5 sierpnia 2015 r. Powódka nie mogła bowiem uzyskać w stosunku do B. wierzytelności o wypłatę środków, które

przelano na jej rachunek w wykonaniu zlecenia przelewu, które złożyła, a do którego złożenia nie była uprawniona. Nie mając z tego tytułu wierzytelności wobec B., nie mogła odnieść żadnej szkody ani z tytułu nienależytego wykonania umowy z dnia 5 sierpnia 2015 r., ani z tytułu popełnienia deliktu przez B.. Dokonując zwrotnego przelewu kwoty 750 000 zł B. ani nie naruszył umowy, ani nie popełnił czynu niedozwolonego.

Sąd Apelacyjny, zasądzając na podstawie art. 471 k.c. odszkodowanie na rzecz powódki od pozwanego dopuścił się naruszenia tego przepisu, co zadecydowało o wyniku sprawy. Przesądza to, że zaskarżony wyrok z tego powodu podlega uchyleniu. Rozpatrywanie pozostałych zarzutów kasacyjnych jest bezprzedmiotowe.

Z tych względów, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 zdanie pierwsze oraz art. 108 § 2 w związku z art. 398²¹ k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.

jw